

Serhat Çağiltaş

<https://orcid.org/0009-0000-4452-9270>

Teacher, MEV Öğretmen Serkan Akyaz Primary School, Turkey, serhatcagiltas@gmail.com

Abdurrahman Algül

<https://orcid.org/0009-0000-8002-2709>

Teacher, MEV Öğretmen Serkan Akyaz Primary School, Turkey, ybberek@gmail.com

Ümit Satık

<https://orcid.org/0009-0005-4775-3418>

Teacher, MEV Öğretmen Serkan Akyaz Primary School, Turkey, umutstk1994.11@gmail.com

Muhsin Çağiltaş

<https://orcid.org/0009-0005-3774-4737>

Teacher, Adaklı çok programlı Anadolu High School, Turkey, muhsincagiltas85@gmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Çağiltaş, S., Algül, A., Satık, Ü., Çağiltaş M. (2024). Erken Çocuklukta Dinî Gelişim Süreci *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 11 (2), 1014-1024, <https://doi.org/10.46868/atdd.2024.730>

Erken Çocuklukta Dinî Gelişim Süreci

Öz

Okul öncesi çocuklarının din eğitimi, çocuk psikolojisi verilerinin kullanımıyla daha nitelikli hale getirilmiştir. Bu nedenle eğitim ve psikoloji birbirini tamamlayan bir bütünün parçaları gibidir. Çocuğun zihinsel, duygusal ve manevi gelişiminin bütün tazeliğini koruduğu ilk çocukluk dönemi, çocuğun gelecek hayatının bir çekirdeği hükmündedir. Bu çekirdeğin filizlenmesi aşamasında, eğitim öğretim açısından en önemli görev, anne babaya düşmektedir. Dini kavramların oluşum sürecinde, çocukların öncelikli olarak, öğrenme sürecinden geçirdikleri dini kavramların bir imajını kopyaladıkları, bu imajı zihinlerine kaydettikleri, yeni algulamalar neticesinde her bir kavramın tasavvurunu geliştirerek daha sonra kullanılmak üzere zihinsel bir şema oluşturdıkları kabul edilmektedir. Her çocuğun dini gelişim sürecinde Allah, peygamber, ibadet, dua

ve evrensel değer kavramlarının gelişimi ve eğitiminde bu süreçlerin yaşandığını görürüz. Din eğitiminin hedefleri açısından değerlendirdiğimizde, dini kavramların zihinsel ve duygusal açıdan sağlıklı bir şekilde içinin doldurulması, çocuğun gelecek hayatında daha anlamlı ve dengeli bir hayat sürdürebilmesi için gereklidir. Dolayısıyla böylesine önem arz eden çalışmamızın amacı Türkiye’de erken çocuklukta dinî gelişim sürecinin incelenmesidir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmamız nitel bir çalışmadır. Araştırma tasarımı olarak betimsel ve nedensel tasarım tercih edilmiştir. Çalışmada yine literatür taramasında ulaştığımız veriler genel değerlendirme yapılarak kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din, İslam, Dini Gelişim, Ahlak, Eğitim, Erken Çocukluk

Religious Development Process in Early Childhood

Abstract

Religious education of preschool children is made more qualified by the use of child psychology data. For this reason, education and psychology are like parts of a whole that complement each other. The first childhood period, in which the child's mental, emotional and spiritual development preserves all its freshness, is the nucleus of the child's future life. During the sprouting of this nucleus, the most important task in terms of education and training falls to the parents. In the process of the formation of religious concepts, it is accepted that children firstly copy an image of the religious concepts that they have learnt, save this image in their minds, and as a result of new perceptions, they develop the imagination of each concept and create a mental schema to be used later. In the religious development process of each child, we see that these processes are experienced in the development and education of the concepts of God, prophet, worship, prayer and universal values. When we evaluate it in terms of the goals of religious education, it is necessary to fill in religious concepts in a mentally and emotionally healthy way in order for the child to lead a more meaningful and balanced life in his/her future life. Therefore, the aim of this important study is to analyse the process of religious development in early childhood in Turkey. The survey model was used in the study. Our study is a qualitative study. Descriptive and causal design was preferred as research design. In the study, the data we reached in the literature review were used by making a general evaluation.

Keywords: Religion, Islam, Religious Development, Morality, Education, Early Childhood

Giriş

Yeryüzünün en kıymetli varlığı olan insan, yaratılmışların en üstün olanıdır. Doğarken bir yetişkinin bakımına muhtaç yegâne varlıktır. Doğadaki başka hiçbir canlı, doğumundan sonra bakıma ihtiyaç duymaz. Tek başına ayağa kalkar, beslenmesini doğuştan getirdiği içgüdüleriyle kontrol eder. Bu şekilde hayatını idame ettirmektedir. Sadece barınma ve beslenme değil, bunun yanı sıra nasıl davranması gerektiği konusunda da içgüdüleriyle hareket ederek doğaya ve tabiatına uygun davranır. Herhangi bir öğrenmeye ihtiyaç duymaz. İnsanoğlu ise diğer canlıların tam tersine; doğarken bakıma ihtiyaç duymaktadır. Onu koruyup gözeten bir anne-baba şefkatine ve yardımına muhtaçtır. Kendi başına bırakıldığı an hayatını idame

ettirebilme gücünde ve kudretinde değildir. Tabii sadece bakım ve beslenmenin karşılanmasıyla da bitmemektedir. Öğrenmenin gerçekleşmesi gerekir. Çünkü yeryüzünün misyonluğu insanoğluna vazife edilmiştir. İlahi bir yaratıcının olduğunu ve yaratıcının emir ve yasaklarını yeryüzüne tatbik eden yine bizatihi insanoğludur. Canlıların korunmasından tutun, çevre temizliğine; dini tanımaktan tutun, ilahi kanunlara kadar tabidir.

Pek çok alanda vasıflandırılan insanın gereğini yerine getirebilmesi için öğrenmesi ve eğitilmesi gerekir. Tek başına yaşamadığı gibi doğduğu anne ve babanın ahlakıyla, terbiyesiyle şekil alacağını bilmek gerekir. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli meziyeti akıl ve irade sahibi olmasıdır. Aklederek düşünerek hayatı ve evreni anlayabilmektedir. Akıncı, (2005) erken çocukluk dönemi olarak ifade ettiği 0-6 yaş aralığında ahlaki temellerin büyük oranda atıldığı süreci şu şekilde sorgulamaktadır;

Nasıl yönetmeliyiz?

Anne babalar olarak nelere dikkat etmeliyiz?

Öğrenme bu yaş aralığında nasıl gerçekleşir?

Rol model alınır mı?

Söylem mi eylem mi daha çok etkilidir?

Hangi yaş aralığında neyi vermemiz gerekiyor?

Bilişsel gelişimine uygun ahlaki değer ve yargılardan nasıl bahsedebiliriz?

Anne ve babaların tavırlarında tutarlılık olmalı mıdır?

Gibi pek çok sorunun muhatabı olarak yetişkinlere çok iş ve sorumluluk düşmektedir. O halde öncelikle sunu bilmeliyiz: Din eğitimi ve dini eğitimi vereceksek bazı konularda bilgi sahibi olmamız elzemdir. Nitekim bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmaya çalıştığımız aşikar olsada sorumluluğumuzun bilincinde olmak bizim en asli görevimizdir. Yeryüzünün halifesi olan insanı tanımadan yetiştiremeyeceğimiz bilinmesi gerekmektedir.

1. Din Eğitimi

1.1. Din

Din kavramı hakkında pek çok tarif yapılmıştır. Din bir inanç biçimidir. Allah ile kul arasındaki ilişki de diyebiliriz. Kendine özgü kuralları olan sistemler bütünüdür. İnanç sisteminin içeriğinde pek çok başlık yer almaktadır. Ancak genel anlamda bakıldığında Allah'ın kullarına peygamberleri aracılığıyla ilettiği mesajlar topluluğudur. Aslında din bir yaşam biçimidir de diyebiliriz (Bilgin, 2007, s.19).

1.2. Din ve Din Eğitimi

Din kelimesinin kökü eğmek fiilinden gelir. Şekil vermek anlamına gelir. Ancak eğitimin en genel tabiri davranış değiştirme yöntemidir. İstenilen ve arzu edilen davranışları

kazandırma eğitimin özünü belirtir. Eğitim de formel ve enformel yani planlı ve plansız olarak gerçekleşebilmektedir. Fakat planlı ve programlı olan eğitim ancak davranış kazandırma konusunda istenilen hedefe ulaşacaktır. Eğitimin niteliğini kazandırmak için şunları bilmek gerekir (Yılmaz, 2003, s.70).

- Eğitim planlı olmalıdır.
- Eğitim istenilen davranışı kazandırmaya yönelik olmalıdır
- Eğitim bir süreç gerektirir
- Eğitim saptanan amaca uygun yapılmalıdır.

Din ile eğitim kavramlarının tanımından yola çıkarak şunları ifade edilebilir. İstenilen dini davranışı bireye kazandırmaktır. Planlı ve bilinçli olarak yapılan çalışmalar sonucunda çocukta davranış oluşturmaya başlanacaktır. Dini eğitiminde bir süreç olduğunu ve süreç gerektirdiğini de akıldan çıkarmamak gerekmektedir. Din eğitimi verilirken özellikle erken çocuklukta dini eğitim süreci büyük oranda anne babanın tutumu ile gerçekleştiğini özet kısmında da belirtmiştik. Birincil kaynak olan anne ve babalar söylediği her söze ve ifadeye dikkat etmelidir. Dini gelişime uygun kavramları kullanırken bu kavramları içeriğine uygun doldurmalıdır (Özeri, 2004, s. 255). Namazdan bahseden bir ebeveyn çocuğun yanında namaz kılarak kavramları şematize etmelidir. Namazın kılınışını çocuk mülhaza etmelidir. Erken çocukluk dönemi somut işlemler dönemi olduğu için soyut kavramları somutlaştırarak çocuğa hissettirmeliyiz. Bu anlamda anne ve babaların pedagojik bilgiye sahip olması gerektiği kanısındayım. Çünkü çocuk soyut kavramları zihninde canlandırarak herhangi bir bağ kurmayacaktır. Ancak verilen kavramın somutlaştırılmasıyla bilgi aktarımı sağlanacaktır.

1.3. Okul Öncesi Din Eğitiminin Amaçları

Okul öncesi dini eğitimin amacı, bütün bir hayatın şekillenme merkezi olan çekirdek kısımdır. Çünkü ilk yıllarda edinilen dini kavramlar ve imgeler şekillenecek zamanla eğitimin özü olan ve nihai hedefe varacaktır. Davranış oluşturma şekli bu haliyle vücut bulacaktır. Belki kimi çevrelerce kabul edilen kimi mecralarda da eksik görünen “boş levha” ifadesi kabul görünen bir gerçektir. Nitekim Hz. Peygamberin (s.a.v) hadisleri de buna işaret etmektedir. Okul öncesi ve erken çocukluk yıllarını kapsayan 0-6 yaş aralığında insan zihninin oluşumunu yüzde altmış civarında tamamladığıdır (Dodurgalı, 2010, s. 25). Buradan yola çıkarak şu ifade edilebilir: Erken çocukluk yıllarında gerek eğitimi gerekse de dini eğitimi ihmal edilen çocukların istenilen davranışı kazandırma süreci de olumsuz olacaktır. Şekil almaya başlayan bir ağacı ilk zamanlarında istenildiği hedefe yönlendiremezse kökleri ve gövdesi güçlendikçe artık pek te müdahale edecek fırsat olmayacaktır.

Dini eğitim aşamalarının ilki olan bu yıllar su götürmez bir gerçeklikle değerli ve önemlidir. Ebeveynler bilinçli çalışmalarını bu zaman zarfı içerisinde hassasiyetle sürdürmelidir. Bahsettiğimiz pedagojik bilgiye sahip olunmalıdır. Kavram ve imgeleme döneminin şematize edildiği erken çocukluk dönemi dini gelişim döneminin de başlangıç kısmıdır. Oransal olarak 0-7 yaş aralığı sonraki hayatta en fazla yön verecek boyutudur. Din eğitimi yetişen nesilleri doğru bilgilendirerek, bilinçli ve planlı bir şekilde eğitimini gerçekleştirmelidir. Hurafe inanışlara yanlış yollara tevessül etmelerine imkân verilmemelidir. Dini sorumluluğun ilk yıllarda ebeveynlerde olduğu bilinmelidir (Cebeci, 2005, s. 30). Biyolojik gelişim insan açısından ne kadar öneme sahipse inanç gelişimi de o derece önemlidir. İnsan diğer varlıklardan ayrı olarak akıl ve irade sahibidir. Zayıf olduğunu bilir ve bir güce sığınma ihtiyacı duyar. Sahip olduğu becerilerinden birkaçı geliştirilen çocuğun gelişimi yeterli olmayacaktır. Bütünsel bir gelişim içerisinde değerlendirilmelidir. İnsanın iç huzuru ve ruh sağlığı için iyi bir dini eğitime tabi tutulması gerekir. Nitekim *'kalpler ancak Allah'ı zikretmekle huzura kavuşur'* (Rad:28) ayeti kerimesi de buna işaret etmektedir. Günümüz toplumunun en önemli sorunu haline psikolojik bunalımın en temel sebebi de inanç sistemindeki eksikliklerdir. Dünyadaki hiçbir zenginliğin kişiye gerçek anlamda huzur vermediği aşikârdır. Geçici olan dünya nimetlerinden faydalanmak elbette keyif verse de kısa süreli ve kaybolmaktadır. İlahi huzur ise daimi ve her şartta iç huzuru sağlamaya muktedirdir (Özeri, 2004, s. 256). Ülkemizde dini eğitim okul öncesi dönemde hedeflenmemiştir. Ancak ilkokulun 4.sınıfından itibaren verilmeye başlanmaktadır. Bu da gösteriyor ki geç kalınmış ve süreç kaybının çok fazla yaşandığıdır. Hâlbuki dini gelişim çocuğun doğumuyla başlayıp şekil almaktadır. Milli değerlerin benimsetilmesinde dini eğitimin çok büyük yeri vardır. Vatan sevgisi, bayrak sevgisi, millet olma bilinci, insani değerler, büyüklere saygı, manevi değerlere saygı, küçükleri sevme, doğayı ve çevreyi koruma, kimseyi hor ve hakir görmeme, empati yapma, yaratılan hiçbir varlığı küçümsememe, tevazu, alçak gönüllülük, tatlı söz, gülümseme, yardımlaşma, paylaşma, düşküne el uzatmak... vb. milli ve manevi değerleri de dini eğitimle kazandırabiliriz. Bu çerçevede dini eğitim sürecinin de ilkokul ve hatta okul öncesi dönemlerde bilinçli ve planlı verilmesi gerekliliği önem arz etmektedir. Vatanı korumanın bedeli olan şehadetin yüce Allah'ın katındaki fazileti de ayeti kerimeler sahihtir (Özeri, 2004, s. 255). Yüzyıllar boyunca milletimizin kimliğinin ve kültürünün oluşmasında en büyük dayanak İslam dinine olan inanç etki etmiştir. İyi bir dini eğitim milli kimliği korumaktadır. Kültürel gelişimi aslına uygun devam ettirmektir. Manevi değerlerle milli değerleri harmanlamaktır. Geleceğimizin teminatı olan nesillerimizi güvence altına almaktır. Hiçbir millet yoktur ki özünden kopup başarı elde etsin. Başarı ve medeniyetin en üst sıralarına çıkmayı hedefliyorsak bu uğurda verilen en büyük hizmetlerden bir tanesi

nesillerimize dini eğitimi benimsetmektir (Yılmaz, 2003, s. 148-149). Ahlaki gelişime dorudan katkı sunan dini değerler müreffeh bir toplumu inşa edecektir. Arzu edilen selamet ülkesi esenlik diyarı bu eğitimle mümkün olmaktadır. Şairlerimiz, yazarlarımız, âlimlerimiz, bilge insanlarımız bu bilgiyle donatılarak ülkemizin gelişimine silinmez imzalar atmışlardır. Bunca gerçeklik göz önünde dururken erken çocuklukta dini eğitimi önemsememek ihmal etmek telafisi mümkün olmayan yaralar açabilmektedir.

1.4. Okul Öncesi Din Eğitiminin İlkeleri

Okul öncesi din eğitiminin ilkeleri nasıl olması gerektiği konusunda ki kriterleri sıralayacak olursak: (Cihandide, 2014).

- ✚ Verilen dini eğitim yaş aralığına uygun olmalıdır.
- ✚ Çocukların bedensel, psikomotor, bilişsel ve dil gelişimine uygun ortam hazırlanmalıdır.
- ✚ Çocuklara konuşma dili olarak ben dili tercih edilmez.
- ✚ Suçlayıcı şiddet içeren hal ve eylemlerden, söylemlerden kaçınılmalıdır.
- ✚ Verilen bilgiye uygun yöntem ve teknik belirtilmelidir. Yaş aralığına uygun tercihler yapılmalıdır.
- ✚ Eğitim ortamı görsel nesnelere ve materyallerle zenginleştirilmelidir.
- ✚ Çocuğun motive edilmesi için gereken ihtimam gösterilmelidir.
- ✚ Özellikle eğitici öğretmen çocuklarla duygusal bağ kurabilmelidir. Yoğun bir sevgi ve hoşgörü iklimi oluşturulmalıdır. Bilinmelidir ki sevginin olmadığı ortamda endişe ve tedirginlik vardır. Tedirginlik varsa eğitime kapatacağı zihin kendisini. Koruma güdüsü devreye girecek ve eğitim işlevinden uzaklaşarak gerçekleşmeyecektir.
- ✚ İstenilen davranışı oluşturmak için çeşitli pekiştireçler kullanılmalıdır. Ancak pekiştireçlerin verilmiş amacı ve süresi dikkate alınmazsa önemini kaybedecek ve davranış oluşumu üzerinde olumsuz etki yaratacağıdır. Hassas bir denge olduğunu bilmeli ve ona göre hareket etmelidir.
- ✚ Verilmek istenen kazanımlara etkinliklerle başlanmalıdır. Somut öğrenme ön plana çıkarılmalıdır.
- ✚ Eğitim ortamı ve materyalleri önceden hazırlanmalıdır.
- ✚ Aile eğitime dâhil edilmelidir. Aktif olarak ebeveynler süreçte rol almalıdır. Öğretmen ve ebeveyn iş birliği ve iletişim halinde olmalıdır. Birbirini destekler nitelikte plan yapılmalıdır. Ev ve okul hayatı örtüşebilmelidir. Zıtlıkların olması halinde karmaşık ve verimsiz bir öğrenme ortaya çıkacaktır.
- ✚ Eğitim ortamı yaş aralığına uygun dizayn edilmelidir.
- ✚ Sevgi, şefkat ve sorumluluk bilinci ile hareket edilmelidir.

- ✚ Çocuklara toplumun değerleri benimsetilmelidir.
- ✚ Milli ve manevi değerler harmanlanarak bir bütünlük içerisinde sunulmalıdır.
- ✚ Bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulmalı ve fırsat eşitliğinden yararlanılmalıdır.
- ✚ Yapılan eğitim faaliyetleri değerlendirilerek amaca ne ölçüde ulaşıldığı tespit edilmelidir. Eksik ve hatalı alanlar düzeltilmelidir. Ekleme ve yeniden şekillendirme yapılarak program amaca uygun reforme edilmelidir.
- ✚ Allah sevgisi ön plana çıkarılmalıdır. Allah'ın azap eden biri olarak lanse etmemelidir. Allah ile arasında kuracağı bağ sevgiye dayalı olmalıdır. Korku kültürü ile değil çocuklarımızı sevgi rahmetiyle aşına etmeliyiz.
- ✚ Zihinsel baskıdan uzak tutmalı anlayış ve doğru fikir üretme yoluna gidilmelidir.
- ✚ Çocukların soruları önemsenmelidir. Seviyelerine uygun cevaplar verilerek tatmin edilmelidir.
- ✚ Eğitim faaliyetleri kolaydan zora gidilmelidir. Aşama aşama süreç ilerletilmelidir. Yoğun bir bilgiye maruz bırakmamalıdır.
- ✚ Eğitici ve eğlendirici etkinliklerle dini eğitim perçinlenmelidir.
- ✚ Çocuğa Allah'ın varlığı ile delil sunulmalıdır.
- ✚ Allah'tan her şeyi isteyebileceği konusunda dua yolu öğretilmelidir.
- ✚ Çocuklara peygamberimiz tanıtılmalıdır. Çocuklara olan sevgisinden bahsedilmelidir. Torunlarına karşı olan şefkati örnek gösterilmelidir
- ✚ Kısa dualar öğretilmelidir.

1.5. Okul Öncesi Çocukların Gelişim Özellikleri ve Din Eğitimi

Eğitim doğumla başlayıp ömrünün sonuna kadar devam etmektedir. Ancak zihinsel gelişimin ve beyin fonksiyonlarının çok hızlı geliştiği erken çocukluk dönemi daha fazla öneme sahiptir. Yapılan araştırma ve gözlemler sonucu insanın 0-7 yaş aralığında değer ve ahlak gelişiminin aynı zamanda dini gelişiminin de sonraki hayatına zemin oluşturduğu saptanmıştır. Eğitim çalışmasını yaparken de bu grubun gelişim dönemi özelliklerini göz önünde bulundurmalıyız. Bu nedenle 4-6 yaş çocuklarının gelişim özelliklerini bilerek okul öncesi din eğitim programı hazırlanmalıdır. Aşağıda 4-6 yaş çocuğunun dini ve ahlaki gelişim özellikleri kısaca verilmiştir (Cihandide, 2014).

1.5.1. Dinî Gelişim

- ✚ Her konu hakkında soru sorarlar.
- ✚ Allah kimdir nasıldır? Gibi soruları merak ederler.
- ✚ Gördükleri pek çok şeyi bilerek veya bilmeden taklit eder.
- ✚ Öğrendiği dini kavramlar çok fazla bir anlam ifade etmez.

- ✚ Ailenin tutum ve davranışları dini gelişimi üzerinde daha fazla etkiye sahiptir.
- ✚ Somut nesnelere döneminde olduğu için soyut kavramları anlamlandırmaz.
- ✚ Melek ölüm gibi soyut kavramları merak eder.

1.5.2. Ahlakî Gelişim

Ahlaki gelişimde dini gelişimle paralel ilerlemektedir. Duyduğu sözleri tekrar eden çocuk, gördüğü davranışları da sergileyerek gelişir. Bu süreçte algılarındaki gelişimleri maddeler halinde belirtmek gerekirse: (Özeri, 2004).

- ✚ Doğruyu kurallara uyma ve otoriteye boyun eğme olarak bilir.
- ✚ İyi ve kötüyü büyüklerin söylediği gibi kabullenir.
- ✚ Doğru ve yanlış davranışına göre davranışının sonucuna göre belirler. Ceza alıyorsa yanlıştır. Ödüllendiriliyorsa doğrudur.
- ✚ Ahlak anlayışı değişken değildir genelde sabit kurallar içerir. Ya her şey doğrudur ya da her şey yanlıştır.
- ✚ Genellemeler yapar.
- ✚ Yaptığı davranışın boyutunu gördüğü tepkiye göre ölçer.
- ✚ Suç işlediğinde başına bir hal geleceğini algılar

1.6. İlköğretim Çağındaki Çocuklara Dini Gelişim

İlkokul birinci sınıfa başlayan çocukların yaş aralığına baktığımızda: ‘*kayıtların yapıldığı yılın eylül ayı sonu itibarıyla 69 ayını dolduran çocukların kaydı yapılır. Ayrıca 66,67,68 aylık çocuklarında velisinin yazılı dilekçesiyle kaydı yapılabilmektedir*’ Bu yaş aralığında-ki çocukların fazla meraklı ve öğrenmeye isteklerinin olduğunu biliyoruz. Birinci sınıfta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin olmaması bir dezavantaj gibi görünse de bu sınıf müfredatında; aileden öğrendiği pek çok kavramla sınıflara gelmektedirler. Allah kimdir? Allah kötü insanlara ceza verir mi?, Allah insanı kör edermiş? ... gibi öğrenmelerle dini kavramaya başlamıştır. Ancak aileler dini anlatırken şunu göz ardı etmektedirler (Peker, 2000, s. 165). Dini korkutarak, baskı ve ceza örneklerini verip çocuğu sindirerek öğretmenin doğru olmadığı bilgisine vakıf olmadıkları gözlemlenmektedir. Çünkü korkutarak, nefret ettirdiğimizi bilmeliyiz. Hiçbir canlının tabiatında birini aynı anda hem korkup hem de onun isteklerini zevkle yerine getirme gibi bir tezatlığı ortaya koyamaz. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: (Yavuz, 1994, s. 261-262) ‘*Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin.*’ Bu minvalde anlatacağımız dini vecibeleri ve öğretileri sevdirek kolaylaştırarak çocuklarımıza sunmalıyız. Allah, insanı yakar sözü yerine; ‘Allah insanı seviyor. Bak Allah bize pek çok nimet vermiştir. Gözümüz var görüyoruz. Kulağımız var duyuyoruz. Aklimiz var düşünüyoruz. Dilimiz var konuşuyoruz. Düşün ki bir insan dahi bize bir iyilik yapsa ya da bir

çikolata verse biz ona teşekkür ederiz. Peki, bize sayamayacağımız onlarca nimetler vermişken Allaha da teşekkür etmemiz gerekmez mi? Elbette gerekir. Peki, nasıl teşekkür edeceğiz? Burada da şu belirtilebilir. Dini anlatırken öncelikle çocuğumuzun bilişsel algı düzeyini bilmeliyiz ki sorularına anlayacağı bir cevap verebilelim. Bu yaş aralığındaki çocuklar henüz soyut kavramları algılayacak bir zihni olgunluğa mahir değillerdir. Anlatacağımız her konuyu somutlaştırarak kavratmaya çalışmalıyız. Örneklemeden yararlanarak dinin teferruatına çok dalmadan yüzeysel ve anlaşılır bir metot kullanmalıyız. Zaten model alarak öğren-menin en üst seviyede olduğu bu sınıf düzeyinde öncelikle yaptığımızın çocuğumuz tarafından kabul görülebileceğini unutmamamız lazımdır. Vicdani muhasebenin gelişip yanlışa meyletmeyen ya da onu tutabilen bir ahlaki yargıcın içinde büyütüldüğüne toplum olarak bizler de belki şahitlik edeceğiz. Örnek tutum ve tavırlarıyla insanın ve belki de takdiri ilahının rızasını kazanacaktır. O halde bu yaşta ektiğimiz tohumun nasıl filizlenip başaklandığını müşahade edebiliriz. Ne ekersen onu biçersin atasözümüzün de belirttiği üzere bu dönemde dini gelişim daha çok ebeveynlerin taklidi ile gerçekleşmektedir. Dini hassasiyeti özellikle kendisinde zuhur etmiş ailelerin öğrencileri geldiklerinde sanki ebeveyninin küçülmüş hali olarak görebilmekteyiz. Başörtüsüne dahi o yaşta azami hassasiyet gösterip giyinen evladının aldığı eğitim elbette söylemin ötesinde bulunan eylemi taklit etme işidir. Söylemi ile eylemi uyuşmayan ebeveynlerde şunu işitebiliriz. Hocam oğlum-kızım dediğimi yapmıyor. Elbette yapmaz çünkü yaptığını yapar. Namaz kılmayan birinin hadi yavrum namaz kıl söylemi işe yarar mı? Yaramayacağı bilinmektedir.

1.7. İlköğretim Çağındaki Çocuklara Din Öğretimi

Bu dönemde din öğretimini yüzeysel olarak yapmaktayız. Pek çok değeri sürecin içine serpiştirerek aktarmaktayız. Direk dini eğitim-öğretim olarak değil de işlediğimiz Türkçe veya matematik dersinde ya da beden eğitimi-hayat bilgisi dersinde anlatmaktayız. Arkadaşlarıyla ilişkilerinde sınıf kurallarına varana kadar ahlaki değeri örneklerle vermekteyiz (Mehmedoğlu, 2003, s. 346). Öğrencilere saygı duymak ve onların öğretmenleriyle arkadaşlarına saygı duymalarını söylemek önemlidir. Yere çöp atmayarak, yerdeki çöpü de önce kendimizin kaldırması, temizlik adabını ve dinimizin temizliğe verdiği hassasiyeti göstermek bakımından önemlidir. Kılık kıyafetimizi temiz tutarak öğrencilere kişisel bakımın ve hijyen kurallarının ne kadar önemli ve yapılmasını zorunlu olduğunu göstermek de mümkündür. Ahlak kurallarına uyarak kötü söz ve fiiliyattan uzak durarak öğrencilerin bunları yapmamalarını istemek daha etkili bir davranış olacaktır. Bizim hoşumuza gitmeyen bir şeyi başkasına da yapmamalıyız. Dini değerlerimiz olan paylama duygusunu yemek yerken sıra arkadaşımıza da verebiliriz deyip uygulamalı göstermek de etkili davranışlardan olacaktır. Bu konuda örnekleri çoğaltmak

mümkündür. Öğrencilerde doğruluk değerini bizatihi bizlerde müşahede etmelerine imkan tanıyarak hissettirmek yine kayda değer davranışlardan olacaktır. Verdiğimiz sözü tutarak doğruluğun ne kadar önemli olduğunu ve bunu yapanların toplumda iyi bir kişiliğe sahip olduklarını söyleyebiliriz. Hz peygamberin (s.a.v.)’ de toplumda çok doğru sözlü olduğunu bundan dolayı yaşadığı toplumda kendisine Muhammed-ül Emin yani güvenilir kişi dendiğini de ifade ederek öğrencilerde rol model oluşturabiliriz (Sayar ve Dinç, 2011, s. 45-46). Bu cümleden olarak kazandırılması istenen doğru ve özlü davranışların hem yapılarak hem de verilecek üstün örneklerde anlatılması kuşkusuz öğrenciler üzerinde güçlü tesirler yapacaktır.

Sonuç

Sonuç olarak anlatacağımız ve aktaracağımız güzel değerleri ve dini öğretileri öncelikli olarak ebeveyn ve öğretmen olarak bizler yapmalıyız. Hz. Peygamber (s.a.v.)’de bir hadis-i şerifinde: “*Her çocuk (İslâm) fitratı üzere (Allah’a inanmaya ve İslâm dinini kabul etmeye eğilimli olarak) doğar. Sonra anne ve babası onu yahudi, hıristiyan veya mecûsî yapar.*” (Buhârî, Cenâiz, 23/80, II, s. 97). şeklinde yaklaşımını dile getirerek eğitimin önemine vurgu yapmaktadır. Demek ki bizler nasıl olursak bize bakarak büyüyen nesillerimiz o hale bürünecektir. İyilik üzere doğan ve iyiye meyleden bir bireyi daha sonraki yıllarda bilerek ve çoğu zaman bilmeyerek her tutumumuz çocuğumuzda zehirli bir sarmaşığa dönüşmektedir. Buna göre davranışların bireyler üzerindeki etkisi bu bağlamda ön plana çıkmaktadır. Bireylerin nasıl yetişmesi isteniyorsa onlara karşı o şekilde davranış sergilemenin onların bilinç dünyasında yarattığı tesirler silinmez etkisellik doğurmaktadır. Davranışlarla sözlerin birbiriyle çelişmesi sorunlu kişilik taşıyan bireyler yetişmesine bu yönüyle de yol açmaktadır. Bunun için ölçülü, tutarlı, doğru davranış sergilemek eğitimin önemli adımlarını oluşturmaktadır.

Kaynaklar

- Akıncı, A. (2005). Hayata Anlam Vermede Dini Değerlerin ve Din Öğretiminin Rolü. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3 (9), 7-24.
- Başaran, İ. E. (1994). *Eğitim Psikolojisi, Modern Eğitimin Psikolojik Temelleri*.
- Bilgin, B. (2007). *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, Gün Yayıncılık.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil İbn İbrahim b. Müğîre b. Berdizbeh (ö. 256/870) (1438/2017). *Sahîhü'l-Buhârî* (9. Baskı), (Thk: M. Muhammed Mahmûd, H. Nassâr), Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye.
- Cebeci, S. (2005). *Din Eğitimi Bilimi ve Türkiye’de Din Eğitimi*. Akçağ Yayınları.
- Dodurgalı, A. (2010). *Ailede Din Eğitimi*. Timaş Yayınları.

Mehmedoğlu, Y. (2003). Erken Çocuklukta Din ve Ahlak Gelişimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımler* (ss.346-357). Morpa Kültür Yayınları.

Özeri, Z. N. (2004). *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. Dem Yayınları.

Peker, H. (2000). *Din Psikolojisi*. Aksiseda Matbaası.

Sayar, K. ve Dinç, M. (2011). *Psikolojiye Giriş*. DEM Yayınları.

Yavuz, K. (1994). *Çocuk ve Din*. Çocuk Vakfı Yayınları.

Yılmaz, H. (2003). *Din Eğitimi ve Sosyal Barış*, 1. Baskı. İnsan Yayınları.

Cihandide, Z. N. (2014). *Okul Öncesi Din ve Ahlak Eğitimi*. 2. Baskı, Dem Yayınevi.